

Startnotitie preventie en aanpak mishandeling ouderen en kwetsbare volwassenen

Inleiding

Mishandeling van ouderen en kwetsbare volwassenen is niet een op zichzelf staand thema. Het maakt onderdeel uit van een groter thema over huiselijk geweld en kindermishandeling. Op Zeeuws niveau werken gemeenten aan de Regiovisie Voor een toekomst zonder geweld 2019-2023. Met deze regiovisie volgt Zeeland het landelijke actieprogramma Geweld hoort nergens thuis.

Het landelijke actieprogramma kent drie actielijnen:

1. Eerder en beter in beeld
2. Stoppen en duurzaam oplossen
3. Aandacht voor specifieke groepen

Mishandeling van ouderen en kwetsbare volwassenen valt onder de landelijke actielijn Aandacht voor specifieke groepen.

Lokale acties in Terneuzen moeten aansluiten bij de landelijke en provinciale acties voor deze specifieke groep.

In deze notitie maken we duidelijk welke taak en rol we hebben als gemeente.

Wat is mishandeling van ouderen en kwetsbare volwassenen?

In Nederland hanteren we de volgende definitie voor ouderenmishandeling:

'Ouderenmishandeling is het handelen of nalaten van handelen van al degenen die in een terugkerende persoonlijke of professionele relatie met de oudere (iemand van 65 jaar of ouder) staan, waardoor de oudere persoon lichamelijke en/of psychische en/of materiële schade lijdt en waarbij van de kant van de oudere sprake is van een vorm van gedeeltelijke of volledige afhankelijkheid.'¹

Deze definitie is naadloos van toepassing op de groep kwetsbare volwassenen (23-65 jaar).

In deze notitie spreken we van kwetsbaar als er een stapeling is van lichamelijke, psychische en sociale tekorten.

Vormen van mishandeling van ouderen en kwetsbare volwassenen

- Financiële uitbuiting
- Psychische mishandeling
- Fysieke mishandeling
- Verwaarlozing
- Seksueel misbruik

Alhoewel niet echt een vorm van mishandeling, willen we hier toch ook ontspoorde mantelzorg noemen. Bij ontspoorde mantelzorg is zelden sprake van opzet. Bij ontspoorde mantelzorg overschrijdt de mantelzorger de grens van goede zorg, door overbelasting, onmacht, onkunde of onwetendheid. Goede zorg slaat sluipenderwijs om in verwaarlozing, verkeerde behandeling of compassiemoeheid.

Wettelijke kaders voor preventie en aanpak van mishandeling van ouderen en kwetsbare volwassenen

- Wet meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling
- Wet tijdelijk huisverbod
- Wet maatschappelijke ondersteuning
- Jeugdwet

1) Comijs, Pot, Smit, Bouter & Jonker, 1998

Wat weten we al?

Landelijke cijfers

- jaarlijks zijn er 200.000 slachtoffers van ernstig huiselijk geweld (daarmee is het de meest omvangrijke vorm van geweld in onze samenleving)
- in de leeftijd tussen 18 en 70 jaar is 45% ooit slachtoffer geweest van enige vorm van fysiek, seksueel of psychisch geweld in huiselijke kring
- de politie krijgt jaarlijks ruim 63.000 meldingen (dat is ongeveer een derde van het totale aantal slachtoffers; door angst, schaamte en schuldgevoelens komt slechts een klein deel van de gevallen aan het licht)
- uit onderzoek in de vier grote steden blijkt dat in 60% van de meldingen het gaat om een herhaalde melding.²
- één op de twintig ouderen heeft herhaaldelijk te maken met mishandeling
- het komt voor in gezinnen en families, maar ook in de relatie van ouderen met beroepskrachten, zoals hulpverleners
- psychisch geweld komt het vaakst voor (4% van de ouderen), gevolgd door financieel misbruik (1%), verwaarlozing (0,5%), lichamelijk geweld (0,3%) en seksueel misbruik (0,3%).³

Cijfers in Terneuzen⁴

- per 10.000 inwoners zijn er 30 meldingen van huiselijk geweld
- Terneuzen telt 13.600 ouderen⁵
- 23,3% hoort tot de groep kwetsbare ouderen
- 5,4% heeft te maken gehad met een vorm van mishandeling
- 21,8% van de inwoners van 16 jaar en ouder geeft mantelzorg
- 18,4% voelt zich (tamelijk) zwaar of overbelast door mantelzorg
- 19,7% van de volwassenen voelt zich psychisch ongezond.

Veilig Thuis

Veilig Thuis Zeeland heeft twee aandachtfunctionarissen ouderenmishandeling. Een binnen de onderzoeksdienst en een bij het advies- en meldpunt. Beide functionarissen werken nauw samen. Als professionals een melding doen vragen de aandachtfunctionarissen eerst of de stappen van de meldcode bekend zijn. En ze vragen of de professional de stappen van de meldcode volgt. Vervolgens geven ze, vanuit hun adviestaak, ondersteuning. En onderzoeken ze de situatie. Krijgen de aandachtfunctionarissen een melding van een particulier dan vragen ze niet naar de meldcode. Maar ze geven direct advies en ondersteuning.

De aandachtfunctionarissen participeren in een werkgroep. De werkgroep bestaat verder uit medewerkers van het ADRZ (maatschappelijk werk en geriatrie), Emergis en Centrum Seksueel Geweld (ZorgSaam is partner van het centrum). De werkgroep bespreekt casuïstiek. Op basis van de casuïstiek hebben ze gemerkt dat er over ouderenmishandeling nog weinig kennis is; het is nog een onontgonnen terrein. Ze krijgen vaak vragen als 'Wat moeten we ermee?'. Of 'Hoe moeten we het ter sprake brengen?'. De werkgroep wil daarom ook mishandeling van ouderen meer onder de aandacht brengen.

Verder geeft Veilig Thuis aan dat het aantal meldingen van ouderenmishandeling in Zeeland laag zijn. Zo bracht Veilig Thuis in 2017 1484 adviezen uit over hoe te handelen bij een vermoeden van huiselijk geweld of kindermishandeling. Slechts 30 (2%) van deze adviezen betreft ouderenmishandeling. Niet omdat het niet bestaat maar omdat er onvoldoende signalen binnenkomen. Er is dus een wereld te winnen. Zeker gezien de vergrijzing in Zeeland.

aan-z

aan-z heeft vier aandachtfunctionarissen voor Huiselijk Geweld en Kindermishandeling. Ook heeft aan-z drie casemanagers Tijdelijk huisverbod.

De aandachtfunctionarissen geven signalen en meldingen van mishandeling door aan Veilig Thuis. Bij het in behandeling nemen van de meldingen werken Veilig Thuis en aan-z samen.

Ook verwijzen de aandachtfunctionarissen mensen door naar Emergis. Emergis verzorgt de cursus 'Nu is het genoeg'. Deze cursus is met name bedoeld voor vrouwen die huiselijk geweld hebben meegemaakt of nog steeds meemaken.

2) Movisie - Huiselijk geweld: feiten en cijfers 2018

3) Gezondheidsmonitor 2016 – gezamenlijk onderzoek door GGD-en, CBS en Veilig Thuis

4) Zeelandscan 2018 - Veiligheid

5) Teldatum: 01-02-2019

Door de contacten die aan-z heeft met de mantelzorgers krijgen ze signalen binnen als er sprake is van overbelaste mantelzorg. Medewerkers van aan-z geven deze mantelzorgers advies en ondersteuning om escalatie te voorkomen.

Allianties

Door het hele land hebben professionals het initiatief genomen tot 'lokale allianties'. Dat zijn lokale netwerken van deelnemers die kennis over misbruik van ouderen en kwetsbare volwassenen delen en bundelen. De olievlek van lokale allianties breidt zich steeds verder uit. Vragen die de netwerkpartners proberen te beantwoorden zijn onder andere:

- welke vormen van mishandeling signaleren jullie?
- wie signaleert bij jullie?
- wat doen jullie intern met de signalen?
- wat kan jouw organisatie doen om de mishandeling en/of het misbruik te stoppen?
- wie hebben signaleringsverantwoordelijkheid en wie hebben handelingsverantwoordelijkheid?

Wat willen we bereiken?

We willen mishandeling van ouderen en kwetsbare volwassenen voorkomen, terugdringen, de schade ervan beperken en de vicieuze cirkel doorbreken.

Wat gaan we daarvoor doen?

Preventie en aanpak van mishandeling van ouderen en kwetsbare volwassenen pakken we aan in de keten:

- bewustwording en preventie
- (vroeg)signalering en melden
- interventie (veiligheid)
- hulpverlening (herstel)
- nazorg (voorkomen van herhaling)

De eerste twee stappen in de ketenaanpak zijn heel belangrijk. Er rust nog steeds een taboe op het praten over en bespreekbaar maken van mishandeling van ouderen en kwetsbare volwassenen. Dit taboe staat het signaleren en melden van mishandeling in de weg (handelingsverlegenheid). Pas wanneer betrokkenen signaleren en melden kunnen professionals beginnen met daadwerkelijke interventie en hulpverlening. Daarom focussen we op de eerste twee stappen in de keten. Interventie, hulpverlening en nazorg vindt vooralsnog plaats binnen het bestaande reguliere aanbod.

bewustwording en preventie

1. We gaan het taboe rond mishandeling van ouderen en kwetsbare volwassenen doorbreken en bespreekbaar maken. Dit doen we door informeren en voorlichten van alle betrokkenen. We pakken dit Zeeuws aan. Maar, wat lokaal kan, doen we lokaal. Informatie en voorlichting moet laagdrempelig zijn:
 - Belangrijke telefoonnummers (website, facebook)
 - Wat is de te bewandelen weg
 - Meldpunten Veilig Thuis en aan-z
2. We gaan de weerbaarheid en zelfredzaamheid van ouderen en kwetsbare volwassenen vergroten. Want, wanneer het misgaat, om welke reden dan ook, is het eigenlijk al te laat.
3. We gaan een dekkend netwerk inrichten van lokale/regionale aanpakken om mishandeling van ouderen en kwetsbare volwassenen te voorkomen
 - a. Hierbij is het belangrijk dat we zo veel als mogelijk aansluiten bij wat we Zeeuws kunnen regelen: regiovisie Voor een toekomst zonder geweld. Maar ook aansluiten bij het landelijke actieprogramma Geweld hoort nergens thuis.
 - b. We zetten de Pilot preventie en aanpak financiële uitbuiting van ouderen en kwetsbare volwassenen op. Een werkgroep zal de pilot vorm geven. De gemeente Terneuzen, aan-z en een bank zijn de kartrekker van deze pilot. Na de evaluatie van de pilot kijken we of we de werkwijze kunnen uitbreiden met bijvoorbeeld ontspoorde mantelzorg.

(vroeg)signalering en melden

4. We gaan het gebruik van de meldcode stimuleren. We hebben daarbij extra aandacht voor:
 - de impact die een (onterechte) melding heeft bij de betrokkenen;
 - het risico op overkill: teveel (onterechte, snelle) meldingen van 'goedwillenden' die melden zonder voldoende kennis van signalen.

5. We willen de handelingsverlegenheid van professionals omzetten in handelingsvaardigheid.

Wat gaat het kosten?

Veel van wat we willen doen valt onder de reguliere werkzaamheden. Hieraan zijn geen extra kosten verbonden. Eventuele bijkomende kosten betalen wij uit de middelen aansluiting Veiligheid - Zorg. Het budget voor 2019 bedraagt € 125.000,00. Hiervan resteert nog een bedrag van ongeveer € 80.000,00.